

Mustapyrstökuiriri

islandica-alalaji – luultua kinkkisempi

Mustapyrstökuiriri nimialalajin nuoruuspuvussa on luultua enemmän muuntelua, ja siksi *islandica*-alalajin määrittäminen on aiemmin uskottua haasteellisempaa. Rariteettikomitea tiukensi alalajien hyväksymiskriteereitä ja arvioi Suomen havainnot uudelleen.

Mustapyrstökuiriri alalaji *islandica* on Suomessa harvinainen, vaikka sen muuttoreitti kulkee melko lähellä Suomea. Harvinaisuutensa takia se kuuluu BirdLife Suomen rariteettikomitean tarkastettavien taksonien listalle.

Alalajista on vuoden 2017 loppuun mennessä hyväksytty 13 havaintoa. Ne ovat keskittyneet täysin alalajin kevät- ja syysmuuton ajalle.

Havaintojen käsittely on aiemmin perustunut **Alexander Hellquistin** *Vår Fågelvärld*issä vuonna 2006 julkaisemaan artikkeliin sekä pääosin häneltä saatuihin

Osa vanhoista juhlapukuisista islandicoista voi olla erotettavissa nimialalajin linnuista, erityisesti hartia-höyhentien kuvioiden sekä pään, rinnan ja vatsan oranssin-punaisen värin perusteella. Tämä vaatii kuitenkin vielä lisätutkimuksia ja siksi tässä yhteydessä arvioitiin vain nuoruuspukuiset linnut. Islanti 5.7.2017. JAN SÖDERSVED

asiantuntijalausuntoihin. Hellquistin vertailuaineisto perustui kuitenkin vain nimialalajin läntisten populaatioiden tutkimuksiin (levinneisyyskartan alue I), eikä artikkelissa käsitelty lainkaan itäisempien nimialalajin yksilöiden (alueet II ja III) saatikka aasialaisen *melanuroides*-alalajin muuntelua.

Koska *melanuroides* pesii alueella, josta säännöllisesti harhautuu myös muita itäisiä harvinaisuuksia, rareetikomitea päätti selvittää, miten tämäkin alalaji pitäisi huomioida *islandica*-havaintoja käsitellessä. Toistaiseksi keskityttiin tarkastelemaan vain syksyisiä nuoria lintuja, mutta myös vanhojen keväisten lintujen julkaisukriteerit tullaan uudelleenarvioimaan lähitulevaisuudessa.

Taksonomia ja harhautuminen

Mustapyrstökuiiri (*Limosa limosa*) on Euraasiassa pesivä polytyyppinen laji, josta tunnetaan kolme alalajia *L. l. limosa* (jatkossa *limosa*), *L. l. islandica* (jatkossa *islandica*) ja *L. l. melanuroides* (jatkossa *melanuroides*). Aasialainen *melanuroides* pesii Jeniseiltä itään aina Tynnelmerelle asti ja talvehtii Kaakkois-Aasiasta ja Filippiineiltä Oseaniaan, ja sen kannan on arvioitu olleen vuosina 2004–2007 noin 139 000 yksilöä.

Nimialalaji *limosa* pesii Länsi-Euroopasta Länsi-Aasiaan ulottuvalla alueella Jeniseille asti. Länsi-Euroopassa pesivät *limosat* talvehtivat etenkin Länsi-Afrikassa, ja Itä-Euroopassa pesivät Keski- ja Itä-Afrikassa. Aasiassa pesivät *limosat* talvehtivat puolestaan pääosin Lähi-idässä ja Intiassa. Euroopan toisen lintuatlaksen perusteella ei voi tehdä johtopäätöksiä nimialalajin kannan kehittymisestä Venäjällä, mutta koska nimialalajin kanta on kasvanut Suomessa, levinneisyytensä pohjoisreunalla, voidaan perustellusti epäillä, että näin on tapahtunut myös Venäjällä. Pohjoisten ja itäisten popu-

laatioiden syysmuuton ajoittuminen saattaa myös olla myöhäisempi kuin Länsi-Euroopan linnuilla, ja siten tällaisten lintujen harhautuminen voisi ainakin periaatteessa olla samanaikaista myöhemmin muuttavien *islandica*-alalajin lintujen kanssa.

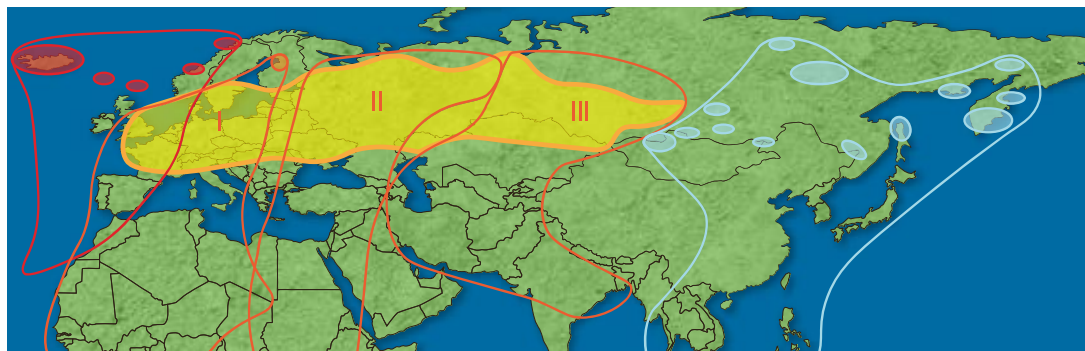
Läntisin alalaji *islandica* pesii Islannissa, Färösaarilla, Irlannissa, Skotlannissa ja Pohjois-Norjassa, erityisesti Lofoteilla, ja talvehtii Isossa-Britanniassa, Atlantin Euroopan-puoleisella rannikolla, Pyreneiden niemimaalla, Marokossa ja pienissä määrin Kanariansaarilla. Suomea lähinnä *islandica* on alkanut äskettäin pesiä Pohjois-Norjassa, mutta pesimäkanta on tuoreen Euroopan toisen lintuatlaksen perusteella korkeintaan muutamia kymmeniä pareja. Tämän takia on todennäköisempää, että *islandica* harhautuu edelleen kasvavasta suuresta Islannin kannasta (25 000 paria vuonna 2000). Norjan pesimäkannasta sekä sen muuton ja pesinnän ajoittumisesta ei ole saatavissa kunnon tutkittua tietoa, ja lisäksi on hyvä tiedostaa, että Euroopan-puoleisen Venäjän kanta on huomattava (arvio 15 000–30 000 paria vuosina 2004–2010), joten potentiaali itäisten nimialalajin lintujen harhautumiselle on huomattava.

Islandican perinteiset määrittämiskriteerit

Nuorilla *islandica*-alalajin mustapyrstökuiireilla on lyhyempi nokka kuin nimialalajin linnuilla. Pitää kuitenkin muistaa, että koiraat ovat kaikissa alalajeissa naaraita lyhytnokkaisempia ja siten yksittäistä lintua arvioitaessa tämän tuntomerkin käyttö voi olla hankalaa. Lisäksi nuorten lintujen nokat eivät ole ensimmäisenä syksynä vielä välttämättä täysimittaisia, joten nuorilla nimialalajin linnuillakin on usein lyhyempi nokka kuin aikuisilla.

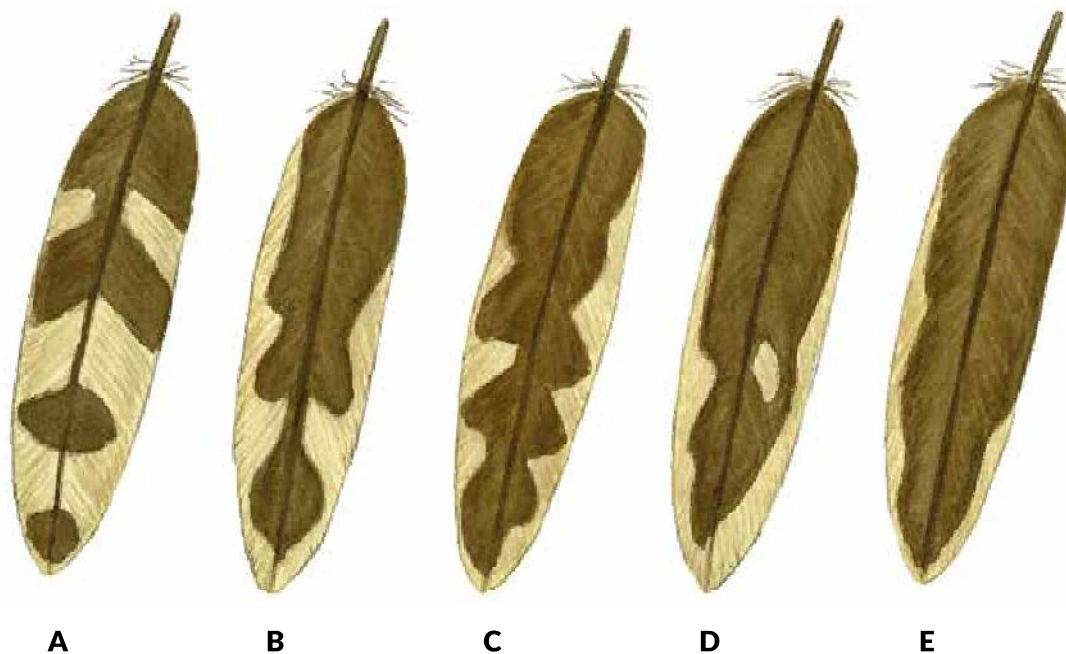
Islandicalla myös jalat ovat lyhyemmät, ja lennossa pyrstön kärjen yli näkyvät tyypillisesti vain varpaat. *Limosalla* näkyy lennossa usein pyrstön kärjen yli myös osa nilkasta, mikä on monesti todettavissa esimerkiksi valokuvista.

Nuori *islandica* vaikuttaa yleensä kirjavammalta kuin *limosa*. Selkäpuolen höyhentien vaaleammat reunukset ovat *islandicalla* leveämmät ja selvästi ruoste-

Mustapyrstökuiirin islandica-alalajin pesimäalueet sekä muutonaikaiset alueet ja talvehtimisalueet on merkitty punaisella ja melanuroideksen pesimäalueet sekä ei-pesimäaikaiset alueet sinisellä. Nimialalajin pesimäalueelta (keltainen) voidaan erottaa populaatioita (alueet I, II ja III), joiden muutonaikainen esiintyminen ja talvehtimisalueet poikkeavat toisistaan. Euroopassa pesivien mustapyrstökuiirin runsautta kuvataan Euroopan lintuatlaksesta kertovassa artikkelissa sivulla 48. Erityisesti itäisten limosien (alueet II ja III) ja melanuroidesten talvehtimisalueiden rajat tunnetaan huonosti, koska rengaslöydöt ja lähetinaineisto alueelta puuttuu. Tämä näkyy myös siinä, että näiden populaatioiden talvehtimisalueet poikkeavat eri lähteissä merkittävästi.

limosa

islandica

Ylimmällä rivillä on kaavamainen esitys islandica- ja limosa-alalajien nuoruuspuvun keskimmäisen tertiaalin kuvioiden muuntelusta aiemman käsityksen mukaan, jossa itäisiä nimialalajin lintuja ei ole huomioitu. Tyyppien A, B ja C on kuvattu olevan tyypillisiä islandicalle, mutta D on erittäin harvinainen. Läntisten nimialalajin populaatioiden limosalla (alue I) keskimmäisen tertiaalin kuvioiden on kuvattu olevan luokkien C, D ja E mukaiset. Haahmotelma perustuu A. Hellquistin Vår Fågelvärldissä julkaisemaan piirroskuvaan. JARI KOSTET

Keskimmäisellä rivillä on nahka-aineistoon perustuen esitetty itäisten ensimmäisen syksyn nimialalajin (alueet II ja III) keskimmäisen tertiaalin kuvioiden muuntelua. Osalla itäisistä limosista tertiaalit ovat voimakkaan karkeakuvioiset, selvästi enemmän islandican tyyppiset kuin on aiemmin tiedetty (luokat B1 ja B2). B1-luokan yksilöllä (Aasia, Jekaterinburgista itään) keskimmäisen tertiaalin punaruskean värinen kiila ulottuu sekä höyhänen ulko- ja sisähöydyssä lähes ruotiin ollen melkein jopa äärikuvioidun islandican tyyppinen.

Alimmalla rivillä on nuoruuspukuisen melanuroideksen tertiaalien kuvioiden muuntelua. Räikeäkuvioisimmilla melanuroideksilla keskimmäisen tertiaalin vaaleat kiilat ulottuvat leveästi höyhänen ruotiin asti (luokka A). Tällainen kuvio ei poikkea mitenkään edes karkeakuvioisimmista islandicoista, ja siksi pelkästään tähän tuntoomerkkiin perustuva alalajin määrittäminen on kyseenalaista. ALEKSI LEHIKAINEN, PIETARIN JA MOSKOVAN ELÄINTIETEELLISET MUSEOT

sävyiset, ja höyhenten sisäosan kärkeen muodostuu usein myös mustahko täplämäinen alue tai ankkurikuviot. Pienten ja keskimmäisten peitinhöyhenten reunukset ovat islandicalla usein heikosti ruosteenväriset, kun taas limosalla koko selkäpuolen höyhenten reunukset ovat yleensä kapeammat ja hailakamman väriset.

Tertiaalien kuviot ovat islandicalla leveästi ruosteisen poikkijuovaiset, ja poikkijuovia on tyypillisesti tertiaalien sisä- ja ulkohöydyissä lähes höyhenten tyviosaan asti. Tertiaalien kuvioissa on kuitenkin alalajien välillä suurta vaihtelua.

Myös sulkasadon ajoittumisessa on havaittu olevan ero alalajien välillä. Islandica sulkii kaikissa ikäluokissa limosaa myöhemmin, ja koiraat sulkivat vielä keskimäärin 1–2 viikkoa myöhemmin kuin naaraat. Tosin limosan pohjoisten ja itäisten populaatioiden on esitetty sulkivan myöhemmin, ja siksi ero sulkasatovaiheessa islandicoihin nähden voi olla vähäinen. Tyypillisesti ensimmäisen syksyn islandicat ovat melkein täydellisessä nuoruuspuvussa vielä syyskuussa, jolloin ainakin läntiset limosat ovat yleensä jo talvipuvussa.

Räikeimmät nuoret islandica-alalajin mustapyrstökuiirit ovat niin oranssinpunaisia erityisesti kaulasta ja rinnasta, ettei tällaisten yksilöiden sekoittaminen muihin alalajeihin ole mahdollista. Linnun selkäpuolen höyhenten ja siiven peitinhöyhenten reunukset ovat myös leveästi oranssit ja höyhenten keskustat islandicalle tyypillisesti laajalti mustat. Huomaa myös tertiaalien sekä sisä- että ulkohöytyjen voimakkaan leveät ja oranssinväriset kiilakuviot, jotka ulottuvat leveänä myös höyhenen ruotiin asti.

Iso-Britannia 26.8.2019. GLYN SELLORS

Suurin osa nuorista islandicoista on selvästi heikommin kuvioituja, ja esimerkiksi tällaisten yksilöiden määrittäminen alalajilleen pelkästään pukutuntomerkkien perusteella on ongelmallista. Vaikka kuvan lintu onkin varsin lyhytnokkainen ja sen kaula sekä selkäpuolen höyhenten reunukset ovat melko oranssinvärisiä, linnussa on muita piirteitä, jotka sopivat hyvin myös nimialalajin yksilöille. Linnun pää ja rinta ovat vain kohtalaisesti okransävyiset, eikä siiven peitinhöyhenkenttään näytä kovin värikkäältä. Vaikka linnun keskimmäisen tertiaalin yksityiskohtaisia kuvioita on hankala tästä kuvasta nähdä, oranssi värisävy näyttäisi rajoittuvan vain höyhenen reunukseen ilman selkeitä ruotia kohden työntyviä kiilamaisia kuvioita.

Iso-Britannia 14.8.2019. GLYN SELLORS

Tämä nuori islandica on syyskuun puoliväliin mennessä vaihtanut vasta selkään ja hartioille muutamia ensimmäisen talvipuvun höyheniä, mutta esimerkiksi kaikki siiven peitinhöyhenet ovat vielä jäljellä nuoruuspuvusta. Huomaa islandicalle tyypilliset syvän oranssinvärisen kaula ja karkeakuvioiset tertiaalit, joissa keskimmäisen tertiaalin oranssit kiilakuviot ulottuvat höyhenen ruotiin asti.

Irlanti 14.9.2017. PATRICK J. O'KEEFE

Mustapyrstökuiirin itäisten *limosien* (alueet II ja III) ja *melanuroidesten* keskimmäisen tertiaalien kuviot luokiteltuna museoaineiston perusteella luokkiin A–E (ks. viereisen sivun kuva) sekä luokkien suhteelliset osuudet aineistosta (suluissa yksilömäärät)

Luokka	Luokan kuvaus	<i>limosa</i>	<i>melanuroides</i>
A	Uloimmat kiilat ulottuvat sekä ulko- että sisähöydyssä leveänä ruotiin asti.	0 % (0)	6 % (2)
B1	Uloimmat kiilat ulottuvat leveänä lähelle ruotia, mutta eivät yhdy ruodin kohdalla kuten A-luokassa.	15 % (4)	13 % (4)
B2	Uloimmat kiilat syviä, ulottuvat yli puolen välin ulko- ja sisähöytyä, mutta eivät niin lähelle ruotia kuin B1-luokassa.	37 % (10)	19 % (6)
C	Sekä ulko- että sisähöydyksen reunalla on ainakin kaksi kolmiomaista pykäläkuvioita, jotka eivät ulotu höytyjen puoliväliin asti.	19 % (5)	35 % (11)
D	Reunuksissa on epäsäännöllistä ja matalaa pykäläkuviointia tai yksittäisiä vaaleita sisäkuvioita.	15 % (4)	19 % (6)
E	Reunuksissa on melko tasainen vaalea reunus, joka voi myös puuttua. Ei selviä pykäläkuvioita tai sisäkuvioita.	15 % (4)	6 % (2)

Nimialalajin itäisen populaation limosat sulkivat selvästi myöhemmin kuin läntisten populaatioiden linnut. Tämä yksilö on sulkunut talvipukuun vasta jonkin verran selkäpuolen höyheniä ja muutaman siiven yläpeitinhöyhenen. Tällainen sulkatovaihe olisi selvästi tyypillisempää islandicalle tehden tämän tuntomerkin käyttämisestä hankalaa lintuja arvioitaessa harvinaisuuskontekstissa. Huomaa kuitenkin limosalle tyypilliset pitkä nokka sekä erityisesti pitkät jalat, jotka ulottuvat myös nilkan osalta pitkälti pyrstön kärjen yli. Oman 4.12.2019. PETTERI LEHIKONEN

Suomessa Liminganlahden ympäristössä pesineet nimialalajin limosat voivat olla yleisväriltään hyvin islandican kaltaisia tehden alalajin määrittämisestä vielä oletettua hankalampaa. Tuoreessa puvussa tällaiset linnut voivat olla erittäin oranssinpunaisia ja, kuten kuva linnulla, tertiaalitkin voivat olla varsin voimakkaasti kiilakuvioisia. Perämeren pesimäkannan nuoret linnut poistuvat pesimäalueilta tyypillisesti elokuun aikana, joten myöhemmin havaittavien lintujen oletetaan olevan joko islandicoja tai itäisempiä limosia. Linnun lyhyt nokka on vielä kasvussa. Lumijoki 14.7.2020. KALLE HIEKKANEN

Melanuroides museoaineistojen perusteella

Pietarissa ja Moskovassa tutkittujen museonäytteiden perusteella *melanuroides* on keskimäärin *limosaa* lyhytnokkaisempi muistuttaen tässä mielessä *islandicaa*. Pää, kaula ja rinta ovat nuorella *melanuroideksella* ver-

raten harmaat ilman *islandicalle* tyypillistä lämpimän punaruskeaa värisävyä.

Joillakin *melanuroideksilla* tertiaalit ovat voimakkaasti kuvioituneet kuuluen räikeimmillään luokkaan A, eli ne voivat olla täysin äärikuvioituneita *islandican* tyyppisiä. Museoaineiston perusteella vallitsevimmat tyyppit *melanuroideksen* keskimmäisen tertiaalin kuviolle oli-

Osa itäisistä nimialalajin limosista on tuoreessa puvussa (kesä-elokuu) yleisväriltään selkeän punaruskeita, ja väri voi ulottua vatsapuolen ja kaulan lisäksi myös päähän. Pelkän yleisvärin perusteella tällaisilla yksilöillä sekoittamisriski islandicaan voi olla huomattavan suuri. Huomaa tällaisten erittäin nuorten lintujen lyhyet ja varsin islandican tyyppiset nokat, jotka eivät tässä vaiheessa ole vielä täysimittaisia. ALEKSI LEHIKONEN, MOSKOVAN ELÄINTIETEELLINEN MUSEO

Jotkut itäiset limosat voivat yleisvärityksen osalta näyttää kuvan yksilöltä, mutta kokonaisuuden kannalta tämä yksilö täyttää kriteerit islandican määrittämiseksi. Vaikka linnun pää onkin melko harmahtava, kaula ja rinta sekä selän höyhenten ja siiven peitinhöyhenten reunukset ovat laajalti okranväriset. Myös keskimmaisessa tertiaalissa oranssinpunainen kiila ulottuu leveänä ruotiin asti sekä höyhenen sisä- että ulkohöydyssä. Lisäksi sulkasadon ajoitus viittaa voimakkaasti islandicaan, sillä lintu oli syyskuun loppupuolella vielä täysin nuoruuspuvussa. **Hanko 11.9.1999. KARI SOILEVAARA**

Kuvan lintu oli Suomen havaintoaineistossa kaikkein eniten islandican tyyppinen. Pieni koko sekä lyhyet nokka ja jalat viittaavat koiraseen. Huomaa linnun syvän tiilenpunaiset kaula ja rinta sekä värisävyn jatkuminen laaja-alaisesti myös päähän. Linnun selkäpuolen höyhenten reunukset ja siiven peitinhöyhenten kärkiosat ovat leveästi okranväriset, ja keskimmaisten tertiaalien oranssit kiilat ulottuvat erittäin leveinä höyhenten ruotiin asti. Kuvassa lintu on vielä täydessä nuoruuspuvussa, mutta 22.9. se oli jo vaihtanut muutaman alemman hartiahöyhänen talvipukuun. **Salo 13.9.2007. ARI KUUSELA**

vat luokka C sekä *islandican* toiseksi voimakkaimmin kuvioitu luokka B, ja siksi tämä luokka on vielä jaettu kahteen osaan B1 ja B2.

Nuoren *melanuroideksen* sulkimisen ajoittumisesta voi olla hyötyä alalajeja määritettäessä. Nahka-aineistossa oli useita nuoria lintuja, jotka olivat syys-lokakuussa vielä pitkälti nuoruuspuvussa. Tämän perusteella *melanuroideksen* sulkasadon ajoitus muistuttaa ennemminkin *islandicaa* kuin aiemmassa kirjallisuudessa kuvatun läntisen *limosan* sulkimista.

Nimialalajin mustapyrstökuiirit Suomesta itään

Museoaineiston perusteella itäiset *limosat* (alueet II ja III) ovat melko pitkänokkaisia, mutta joukossa on myös verraten lyhytnokkaisia yksilöitä. Joillakin yksilöillä kaula ja rinta ovat suorassa vertailussa selvästi lämpimämmän punaruskeansävyisiä kuin *melanuroideksilla*, eivät kuitenkaan niin punertavansävyisiä kuin punertavim-

milla *islandicoilla*.

Itäisen *limosan* tertiaalit ovat usein erittäin kuvioituja, lähes verrattavissa räikeimpiin *melanuroideksiin*. Tertiaalien kuviot poikkeavat siis selvästi aiemmin tutkittujen *limosan* läntisten populaatioiden (alue I) kuviosta, ja tällaisten lintujen sekoittamisriski tämän yksityiskohdan perusteella on huomattava.

Vaikka kuvan itäisäläinen *melanuroides* on *islandican* tapaan lyhytnokkainen, nuoren *melanuroideksen* yleisväri on tyyppillisesti harmahtava ilman *islandicalle* ominaisia voimakkaan oranssinpunaisia värisävyjä. *Melanuroideksen* tertiaalien kuviot muuntelevat suuresti: osalla ne voivat olla *islandicamaisen* karkeakuvioiset, mutta kuvan yksilön vaaleat kuviot ovat heikot, pykäläiset, eivätkä ulotu kiilamaisesti lähellekään höyhänen ruotia. Kuvan lintu on vielä täysin nuoruuspuvussa, mutta vaikka myöhäinen sulkasato on tyyppillistä *melanuroidekselle*, ei täydellisen nuoruuspuvun käyttö määrittäisperusteena ole merkityksellistä vielä elokuun puolivälissä. **Habarovskin aluepiiri, Venäjä 14.8.2017. NIKOLAY LOGINOV**

Suhteellisen aikainen nuori nimialalajin limosa, jolla ei ole juurikaan islandicaan viittaavia pukutuntemerkkejä. Lintu on yleisväriltään varsin harmaa ilman islandicalle tyypillisiä voimakkaan okransävyisiä rintaa, kaulaa ja selkäpuolen höyhenten reunuksia. Myös tertiaalien reunusten kiillakuviot ovat maltilliset. Ne eivät ulotu ruotiin ja sopivat siten hyvin limosan vaihteluun. Heinäkuun puolivälissä myös limosat ovat vielä täysin nuoruuspuvussa, joten sulkasadon ajoittumisesta ei tähän aikaan ole vielä apua alalajin määrittämisessä. Helsinki 11.7.2019. PEKKA KOMI

Itäiset *limosat* sulkivat keskimäärin myöhemmin kuin läntiset linnut. Esimerkiksi yksi syyskuun puolivälissä kerätty näyte oli käytännössä vielä kokonaan nuoruuspuvussa. Jos itäisen *limosan* arvioidaan vielä levittäytyneen käytettävissä olleiden varsin vanhojen nahkänäytteiden ajalta pohjoiseen, sulkasato saattaa nykyään olla vieläkin myöhäisempi. Itäisten *limosien* useat *melanuroideksiin* viittaavat piirteet voisivat siten olla merkki alalajien laajemmasta vaihtumisvyöhykkeestä.

Suomen pesimäkannan nuorten lintujen puvun muuntelu, esimerkiksi tertiaalien kuviot, tunnetaan huonosti, mutta ainakin osa Liminganlahden ympäristössä syntyneistä nuoruuspukuisista linnuista on rinnan ja kaulan yleisvärin perusteella varsin punaruskeita ja tertiaalien kuviotkin viittaavat enemmän itäiseen *limosaan*. Tämä voisi antaa viitteitä siitä, että jo Suomessa pesivät yksilöt poikkeaisivat pukutuntemerkeiltään Länsi-Euroopan populaatioista.

Perämeren kannan nuorten lintujen sulkasatostrategia ei ole tiedossa. Valtaosa nuorista linnuista poistuu pesimäpaikoilta viimeistään elokuun aikana. Tuoreiden lähettitutkimusten perusteella osa Perämerellä pesivistä mustapyrstökuireista käyttää itäisempää muuttoreittiä Välimeren itäpuolitse ja talvehtii Länsi-Euroopan lintuja idempänä, muun muassa Malissa ja Nigerissä.

Myös tämä lintu täyttää kriteerit islandican määrittämiseksi. Lintu on rakenteeltaan lyhytnokkainen, sen rinta, kaula ja pää ovat voimakkaasti oranssinpunaiset ja selkäpuolen höyhenten sekä siiven peitinhöyhenten reunukset ovat leveästi okranväriset ja höyhenten keskustat kärkiosistaan lähes mustat. Huomaa myös islandicalle hyvin sopivat erittäin karkeakuvioidet tertiaalit, joissa leveät okranväriset kiillakuviot ulottuvat keskimmaisessä tertiaalissa höyhenen ruotiin asti, sekä linnun täydellinen nuoruuspuvu viitteenä islandicalle sopivasta myöhäisestä postjuvenaalisesta sulkasadosta. Espoo 19.8.2017. PETTERI HYTÖNEN

Suomen havaintojen käsittely

Rariteettikomitea selvitti mustapyrstökuurin nimialalajin itäisten lintujen sekä aasialaisen *melanuroides*-alalajin värityksen muuntelua etenkin tutustumalla Pietarin ja Moskovan eläintieteellisten museoiden kokoelmiin. Selvitys osoitti, että nuorten yksilöiden tertiaalien kuviointi nimialalajin levinneisyyden itäosassa ja osin jopa suomalaisessa populaatiossa näyttäisi olevan samankaltaista kuin nuorilla *islandica*-alalajin mustapyrstökuireilla. Tämän perusteella voidaan todeta, että *islandica*-alalajin määrittäminen pesimäalueiden ulkopuolella on aiemmin luultua hankalampaa.

Uuden aineiston valossa Suomen havainnot arvioitiin uudelleen, koska aiempi arvio oli käytännössä tehty Hellquistin artikkelin ja hänen asiantuntijalausuntonsa perusteella eikä niissä ole huomioitu *melanuroidesta* tai itäisiä *limosan* populaatioita. Etenkin aiemmin tuntemerkkeinä esitetyt tertiaalien kuviointi ja sulkasadon ajoittuminen voitiin laajalta osin kyseenalaistaa. Toisaalta hyvin oranssirintaisia, räikeimpien *islandicoiden* värisiä lintuja ei museoaineiston perusteella itäisistä linnuista löytynyt. Tutkimusten perusteella *melanuroideksen* määrittäminen Länsi-Euroopassa pelkästään pukutuntemerkkien perusteella lienee hyvin vaikeaa, ellei mahdotonta.

Rariteettikomitea linjasi, että syksyisten nuorten *islandica*-mustapyrstökuirien hyväksyminen edellyttää kolmen oleellisen piirteen toteamista:

(1) Tertiaalien kuvioinnin on oltava voimakasta siten, että keskimmaisessa tertiaalissa höyhenen reunuksen pitää olla selvästi okran värinen ja tertiaaliin muodostuvien vaaleiden poikkijuovien pitää yhtyä selvästi

Vaikka tämä lintu voisi ajankohdan perusteella sopia islandican esiintymiskuvaan eikä linnulla ole vielä merkkejä postjuvenaalisen sulkasadon alkamisesta, pukutuntomerkkien yhdistelmä ei puoltanut tämän linnun hyväksymistä islandicana. Linnun selkäpuolen höyhenissä on islandicaan viittaavat rusehtavimmat reunukset, ja höyhenten sisäosiin muodostuu melko tummat ankkurimaiset subterminaalikuviot, mutta toisaalta linnun pää on kylmän harmaa, kaulan värisävy ei ole kovinkaan lämpimän punertavanruskea ja rintakin on islandicalle epätyypillisen harmaanruskea. Linnun tertiaaleissa on vaaleampia, ruotiin ulottumattomia kiilakuvioita, jotka ovat toisaalta hyvin tyypillisiä myös limosa-alalajin linnuille. Lisäksi lintu viihtyi paikalla toisen nuoren, oletettavasti samasta poikueesta olevan, mustapyrstökuiirin kanssa. Sen tertiaalit olivat vielä kuviottomammat, luokan D tyyppiset, siis selvästi nimialalajin linnulle sopivat. Näin ollen kuvan lintu ei täyttänyt kriteereitä islandican määrittämiseksi. Raisio 24.8.2017. TIMO ELOVAARA

Kuvan nuorella mustapyrstökuiirilla on useita islandicaan viittaavia tuntomerkkejä, kuten verraten lyhyeltä vaikuttava nokka, melko laajasti oranssinpunertavat kaula ja rinnan yläosa sekä yleisesti selkäpuolen höyhenten ja siiven peitinhöyhenten melko leveät ja heikosti ruosteensävyiset reunukset. Islandicaan voisi viitata myös myöhäinen sulkasadon vaihe, sillä puvussa ei näyttäisi olevan merkkejä talvipukuun sulituista höyhenistä. Linnun tertiaaleissa olevat vaaleat kuviot ovat pykälämäiset eivätkä ulotu keskimmaisessa tertiaalissa kiilamaisina lähellekään ruotia, vaikka sitä tästä kuvasta onkin hieman hankala tulkita. Koska tällaisia tertiaaleja on yleisenä myös erityisesti itäisemmällä nimialalajin limosilla, ei lintu täyttänyt kriteereitä islandicalalajin määrittämiseksi. Pori 8.9.2016. ESA MÄKELÄ

ruodin kohdalla. Tämä on keskeisin tuntomerkki, jonka pitää olla hyvin dokumentoitu.

(2) Linnun kaulassa tai rinnassa pitää olla laajalti punaruskeaa värisävyä, joka sulkee tutkitun aineiston perusteella *melanuroideksen* pois. Värisävyyn ei kuitenkaan tarvitse ulottua voimakkaana linnun päähän, joka siis *islandicoillakin* on usein kaulaa harmahtavampi.

(3) Etenkin elo–syyskuussa selkäpuolen höyhenteiden pitää olla vielä lähes kokonaan nuoruuspukua. Aikaisin kuoriutuneet nuoret *islandicat* voivat Islannissa saavuttaa lentokyvyn heinäkuun puolivälin jälkeen, joten jo heinäkuun lopussa voi ainakin teoriassa nähdä nuoria lintuja Fennoskandiassa.

Kaiken kaikkiaan *islandicaksi* hyväksyttävällä linnulla ei saa olla selviä muihin alalajeihin viittaavia piir-

teitä. On syytä korostaa, että myös aiemmin hyväksytyt ja nyt uusintakäsittelyssä hylätyt havainnot voivat siis koskea *islandicoja*, mutta muuntelu nimialalajin sisällä on niin suurta, että luotettava alalajin määrittäminen on mahdollista vain ääriyksilöiden tapauksessa. Luotettavimmin oleelliset tuntomerkit voidaan tulkita hyvätasoisista valokuvista, mutta myös hyvin tarkka kirjallinen kuvaus oleellisista höyhenaloista voi riittää havainnon hyväksymiseen. Tämän takia rareiteetikomitea linjasi, ettei alalajimääritys välttämättä edellytä valokuvadokumentaatiota.

Kiitokset

Kiitokset Pietarin ja Moskovan eläintieteellisten museoiden sekä Tringin ja Helsingin luonnontieteellisten museoiden henkilökunnille mahdollisuudesta tutkia linnunahkanäytteitä.

Suomessa havaitut **nuoret islandicat**

Nuorten *islandica*-alalajin mustapyrstökuiirien uusintakäsittelyssä hyväksyttiin vain viisi havaintoa, jotka täyttivät aiempaa tiukemmat julkaisukriteerit:

11.–24.9.1999	Hanko Uddskatan
12.–22.9.2007	Salo Sokeritehdas
14.–24.9.2016	Helsinki Vanhankaupunginlahti
24.–25.8.2017	Lempäälä Ahtialanjärvi
19.8.–15.9.2017	Espoo Laajalahti